

Första pris!

Genomtänkt genustänk

Första pris i tävlingen *genomtänkt genustänk* gick till Lekhagens förskola i Vaxholm. Förskoletidningen och Kristina Henkel uppvaktade med böcker, diplom, årsprenumeration – och tårta.

TEXT: KRISTINA HENKEL FOTO: HARRIET JANCKE

K

om Leo, Josan, Elliot och Viggo!

Barnen sitter förväntansfulla och koncentrerade på golvet tillsammans med pedagogerna Lisa Melinder, Ida Blom och Christina Häger Henriquez. Det är dags för samling och att en kompis ska få sitta i Må-bra-stolen. I dag är det Leos tur. Men hur gör man egentligen när man sitter i Må-bra-stolen? Vad går det ut på?

Ett barn berättar att man sitter väldigt stilla på stolen och ett annat barn fyller i:

–De säger saker som man är bra på.

Först får Leo själv berätta vad han tycker att han är bra på. Sedan får alla barn som sitter i ringen, i tur och ordning, berätta vad de tycker att Leo är bra på. Christina Häger Henriquez som leder samlingen frågar varje barn; vad tycker du att Leo är bra på? Hon visar med hela sin kropp att varje barn är intressant och har något viktigt att säga. Christina har arbetat mycket med att kropp, tonläge och språk ska vara samstämda i sin kommunikation med barnen.

Leo får bland annat höra att han är bra på att bygga lego, att leka, hänga i knävecken och trevligt att prata med vid maten. När alla barn har fått berätta vad de tycker Leo är bra på avslutar de tre pedagogerna med att även de lyfta fram något positivt om Leo.

Ida Blom har hela tiden noga antecknat vad alla barnen har sagt. Det kommer sedan att renskrivas och sättas upp på väggen tillsammans med ett kort på Leo. Så småningom kommer alla barn att ha suttit i Må-bra-stolen, fått höra vad de är bra på och ha sina positiva ord och sitt foto på väggen. Då kan barnen, när de vill, be en vuxen läsa vad som är bra med just dem.

GEMENSAMMA MÅL

Må-bra-stolen är en del i förskolan Lekhagens arbete med genus och jämställdhet. Förskolan har tre avdelningar och är belägen i skärgårdsstaden Vaxholm. Arbetet med genus och jämställdhet påbörjade de under 2004 med att alla pedagoger gick på en föreläsning med Kajsa Wahlström och fick varsitt exemplar av hennes berömda bok *Flickor, pojkar och pedagoger*. I boken betonas att arbetet med jämställdhet måste börja hos en själv och att positiv uppmärksamhet är en förutsättning för att kunna förändra. I Lekhagens förskola har man tagit fasta på detta.

– Att ha gemensamma mål som alla delar och konkreta arbetsmetoder är viktigt, menar Christina Häger Henriquez, som är platsansvarig. Jämställdhet är ett stort område och det är lätt hänt att man fastnar vid uppfattningen att *här gör vi*

Första pris!

Lekhagens förskola i Vaxholm.

Motivering: Pedagogerna lägger stort fokus på att arbeta med sig själva och betonar betydelsen av att börja med de vuxna. Diskussionen om jämställdhet och genus hålls levande genom många praktiska och enkla frågeställningar och man har ett arbetssätt där man på ett positivt och roligt sätt uppmärksammar varandra om man faller tillbaka i gamla stereotypa förhållningssätt och mönster.

Uppställning vid prisutdelningen: från höger Christina Häger Henriquez, platsansvarig i Lekhagens förskola, Pelle Lindelöf, förvaltningschef – Utbildningsförvaltningen, Ingrid Blomqvist, förskolechef, Margaretha Rosén, utvecklingsledare för förskolorna i Vaxholm, Gloria Romlin, barnskötare och Aghavnine Ohannessian, förskollärare. Längst till vänster står Kristina Henkel, jämställt.se och i mitten Eva Wiklund Dahl, Förskoletidningen.

Barnen öppnar prispöckerna från olika.nu.

ingen skillnad – vi behandlar alla barn som individer inte som flickor eller pojkar.

Just det är ju målet med jämställdhet, påpekar hon, att alla människor, stora som små, ska bli bemötta som individer. Men för att komma dit måste vi börja synliggöra de normer och värderingar som finns kring kvinnligt, manligt, pojktigt och flickigt.

– Att våga erkänna för sig själv att man ser kön och omedvetet bemöter människor utifrån sina egna värderingar om hur en tjej eller kille ska vara är jätteviktigt, säger hon.

Christina förklarar att när man har börjat synliggöra de olika genusramarna för flickor och pojkar måste arbetet fortsätta med att bredda normen och lyfta fram och synliggöra även sådant som tidigare har förbisetts och ansetts genusöverskridande, till exempel pojkar som gillar att trä halsband, pojkar som är bra på att uttrycka sina känslor eller flickor som är arga.

– Då kan vi normalisera det och göra det till en del av vardagen och verkligheten för både barn och vuxna, sammanfattar hon.

– Men det går bara att förändra sig själv och sedan inspirera andra. Man kan inte förändra andra människor. Den förändringen måste de själva göra, understryker Gloria Romlin som är *genusinspiratör* på Lekhagens förskola och var den som anmälde förskolan till genusstävlingen.

GENUSINSPIRATÖR

Att vara genusinspiratör innebär att ha ett extra ansvar för arbetet med genus, att samla spännande och intressant information och kunskap. I Vaxholms kommun finns en genusinspiratör i varje förskola. Genusinspiratörerna träffas var tredje vecka och diskuterar hur det går med jämställdhetsarbetet.

För att göra arbetet konkret brukar de arbeta med

olika uppgifter inför varje möte. Just nu är uppgiften *genus-sagor*, dockteater med genustänk. Varje genusinspiratör får skriva en berättelse som sedan kan spelas upp med dockteater.

Gloria berättar om en docksaga som handlar om femåriga Adam, om hans familj som består av mamma Lena och mamma Anita och om hans kompisar i förskolan. Samma docka och familj kan sedan återkomma i dockteatern och olika situationer eller dilemman kan tas upp, till exempel att behöva stressa på morgonen, att inte vilja gå till förskolan, hur man kan göra när man är kär och så vidare.

Gloria Romlin poängterar att olikheter är något som är viktigt att arbeta med när det gäller genus och mångfald. I förskolan Lekhagen arbetar de för att normalisera olikheter och undvika indelningen i *vi* och *dom*. Även i det arbetet tar de hjälp av dockor med olika personligheter som barnen får följa på livs-äventyr och i vardagsbestyr. Arbetet är inspirerat av Rädda barnens bok *Mångfald och Medkänsla* av Annie Norell Beach. Gloria tillverkar dockorna.

En av dockorna heter Fatima. Hon är muslim och har slöja som hon tar av sig när hon kommer hem. Fatima äter inte korn men tycker om fotboll.

En annan docka heter Ali och kommer från Nigeria. Ali gillar pussel och att cykla. Han bor med mormor och morfar och har fem syskon.

Gunilla heter en docka som bor med mamma Lotta, mamma Karin och lillebror. Gunilla tycker om att klappa på sin katt.

Det finns också en docka med tre huvuden. Den får symbolisera olika saker, ibland olika folk och ibland en elak trollkvinna eller trollkarl.

ATT FÅ VARA OLIKA

Olikheter lyfts även fram i arbetet med kollegorna. Christina Häger Henriquez poängterar att det är viktigt med en förståelse för att alla har kommit oli-

ka långt i sitt yrkesliv och att man har tålamod med varandra. Vi är alla olika och tänker, tycker och utvecklas på olika sätt. Hon berättar att för personalen i Lekhagens förskola tog det mer än en termin innan alla hade läst boken *Flickor, pojkar och pedagoger*, en förutsättning för att de sedan skulle kunna ha en gemensam diskussion om boken.

–Man måste ha tydliga mål som man faktiskt följer upp!

Christina menar också att när man börjar se ojämställdhet och hur olika barnen bemöts beroende på om de är flickor eller pojkar kan det vara en tung insikt. En känsla av att man har gjort så mycket fel tidigare kan komma över en. Hon menar att det därför är väldigt viktigt att se att man som pedagog även tidigare har gjort ett bra jobb, men att det går att utveckla ytterligare.

–Det handlar inte om att göra fel eller rätt utan om att utveckla sig som pedagog och som människa.

–Är man trygg i sin roll som pedagog och har kollegor som både är öppna för förändringar och villiga att ta steget mot nya utmaningar, då kan vi både lyckas, misslyckas och skratta tillsammans, förklarar Gloria. Det gör jobbet mycket enklare.

Gloria menar att för att våga utveckla sig själv och prova nya sätt att tänka och vara på är det viktigt att känna sig trygg med sig själv, men även med sina kollegor. Genom att arbeta med positiv bekräftelse skapas denna trygghet och vi visar varandra att det är okej med olikheter.

–Att lyfta fram det positiva med varandra behöver inte vara en stor grej, det handlar bara om att göra det till en vana.

Hon ger några exempel, man kan helt enkelt säga:

–Va roligt att se dig idag!

–Det känns skönt att få arbeta med dig vid min sida!

–Vad bra du redde upp den där konflikten!

Tankar kring morgonrutinen

”Som ett led i vårt arbete mot en mer jämställd förskola ska vi skapa en ny bra morgonrutin som passar alla. För att varje enskild individ, oavsett ålder och kön, ska bli sedd och känna sig välkommen till förskolan är det viktigt med ett bra mottagande. Tal, röstläge, mimik och kropp ska vara samstämda...

Vi pedagoger sätter oss ned på huk och säger i vanligt tonläge:

–Hej Ali, vad roligt att du kommer idag.

–Hej Smilla, vad roligt att du kommer idag.

Vi kommenterar inte barnens kläder och yttre attribut eftersom det är barnet som person som är det viktiga. Efter det kan vi hälsa på föräldrar och kollegor. Det första ögonblicket i mötet anger tonen för resten av dagen. När barnen har blivit sedda och bekräftade behöver de inte anstränga sig för att få uppmärksamhet av oss vuxna genom att, till exempel, bråka, retas eller ha speciella kläder. Säkert kommer barnen att ta efter oss och börja se och uppmärksamma varandra på ett positivt sätt.”

Genom att arbeta med bland annat Må-bra-stolen har barnen börjat se goda sidor hos varandra.

ETT PIP RÄCKER

Gloria fortsätter sitt resonemang och säger:

–Det är skönt att veta att man har kollegor vid sin sida som jobbar mot samma mål och finns där som stöd när man halkar till, trots alla goda intentioner.

Hon förklarar att för att stötta varandra i jämställdhetsarbetet arbetar pedagogerna i Lekhagens förskola med att våga ifrågasätta varandra då gamla stereotypa könsroller återskapas. I sådana situationer gör pedagogerna varandra uppmärksamma på detta genom att helt enkelt säga *pip*.

–Om jag hör en kollega säga exempelvis: Ställ dig vid tjejerna Omar, där är det mycket lugnare, säger jag genast *pip*. Det är en signal till min kollega om att här är något vi ska diskutera sedan. För det som hände var ju att pedagogen berättar för både flickor och pojkar att flickor är lugnare men även indirekt att pojkar är stökigare.

Pipet syftar alltså till att uppmärksamma sin kollega i stunden eftersom ojämställdhet ofta görs omedvetet, men även eftersom det är lätt hänt att glömma bort situationen om den inte genast uppmärksammas. Pedagogerna kan sedan tillsammans lyfta situationen och diskutera den då barnen inte är närvarande. Eller så räcker det med det lilla pipet för att kollegan ska komma på andra tankar.

Att våga pipa varandra och ifrågasätta det som kollegorna gör är viktigt eftersom det leder arbetet framåt, menar pedagogerna i Lekhagens förskola. Det är även en säkerhetsventil för att inget barn, varken flicka eller pojke, ska bli diskriminerat eller kränkt på grund av sitt kön.

Både barngrupp och personalgrupp förändras med jämna mellanrum. Det ser pedagogerna som något positivt eftersom de hela tiden får möjlighet att utforma sin verksamhet efter de intressen som finns bland både barn och vuxna just då.

Nyanställd personal introduceras i arbetet med jämställdhet genom att de får en mentor som berättar om förskolans värdegrund, förhållningssätt och arbetsmetoder. Lekhagens genusarbete finns också väl dokumenterat i genuspärmen och genusinspirationslådan som står lättillgängliga för alla i bokhyllan i personalrummet.

POSITIVT BEMÖTANDE ELLER BERÖM

Tillbaka till Leo i Må-bra-stolen. Hur kändes det egentligen att sitta där i stolen, undrar jag.

–Det känns bra, säger Leo.

Även de andra barnen tycker det känns bra att säga vad Leo är bra på.

Personalen i Lekhagens förskola har märkt att barnen blivit mer uppmärksamma på varandras positiva sidor. Nu kommer de och talar om när en kompis gjort något bra istället för att som tidigare tala om när någon har gjort något fel.

–Vi är alla varandras arbetsmiljö, säger förskolechefen Ingrid Blomqvist. Det positiva bemötandet är oerhört viktigt för att kunna och våga växa som person och människa, både när det gäller barn och vuxna.

Det finns också en genuspekt av det positiva bemötandet. Generellt sett får pojkar mer negativ uppmärksamhet, tillsägelser och tillrättavisningar jämfört med flickor och antalet tillsägelser till pojkar

Gloria Romlin visar dockorna och berättar om deras livsäventyr – ett sätt att belysa olikhet, mångfald och genus.

Ett "pip" räcker. Aghavnie säger pip när Gloria föreslår en dräkt istället för att fråga vad barnet själv är intresserad av.

brukar öka med deras ålder. Det finns en bild av att pojkar är busiga, bråkiga och såna som förstör.

Flickor får generellt sett färre tillsägelser. Istället får de lära sig att vara duktiga, lyssna på de vuxna och hjälpa till. Att vara duktig har nära på blivit en folksjukdom för kvinnor och allt fler blir utbrända av stressen och pressen att vara duktiga på jobbet, en bra mamma, snygg, ha ett fint hem och så vidare.

Alla barn och vuxna mår bra av positiv uppmärksamhet, men det är lätt hänt att blanda ihop positivt bemötande med beröm. Beröm handlar om något man har gjort, att man har ritat en fin teckning eller springer snabbt. Positiv uppmärksamhet handlar om att visa barn och kollegor att vi ser dem och uppskattar dem precis som de är. Det handlar om att lyfta fram personen, snarare än vad hon eller han presterar.

ETT JÄMSTÄLLDHETSTIPS

Om ni skulle ge ett enda jämställdhetstips, vad skulle det vara?

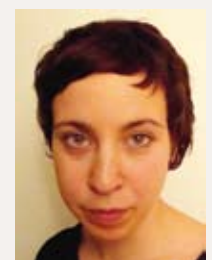
– Att arbeta med sig själv, svarar de alla tillsammans. Det gäller att få fatt på de egna värderingarna för att kunna prata om en gemensam värdegrund, menar de.

När jag ställer frågan hur de gjorde för att få syn

på sina egna värderingar minns de en enkel övning som de gjorde tillsammans. En av pedagogerna presenterade olika ord som till exempel boll, envis, pysel, cykel, lilla, docka och vänskap som de andra kollegorna fick associera kring och ange om de tyckte ordet var flickigt, pojkigt eller könsneutralt.

Det var där det hela började, och det är precis så litet och så konkret som vi måste vara i arbetet med jämställdhet. Då kan vi få syn på det praktiska vi måste förändra. Det är från alla små förändringar som det till slut sker en stor förändring. ■

Kristina Henkel är statsvetare med inriktning genus och arbetar som jämställdhetskonsult med praktisk jämställdhetsutbildning för förskola och skola. Hon har skrivit böckerna *En jämställd förskola*, 2006, och *Ge ditt barn 100 möjligheter istället för 2*, 2009. www.jamstallt.se

Exempel på situationer när pedagogerna piper varandra:

"Kom, Melvin. Här borta är de andra killarna!"

Pip för att:

Pedagogen återskapar bilden av att pojkar leker med pojkar och indirekt att pojkar *inte* leker med flickor. Istället för att prata om barnen i termer av tjejer och killar kan ordet kompis eller barn användas.

I hallen tar en pedagog en pojkes vantar från hyllan och sätter dem på pojken, utan att fråga eller låta honom försöka själv först.

Pip för att:

"Pojkar har bråttom" är en seglivad myt som gör att många pedagoger hjälper speciellt pojkar helt i onödan och de går miste om att få lära sig att klä på sig och ta ansvar själva.

"Kom, Sofia, så ska vi byta din blöja!"

Pip för att:

Med flickor pratar pedagoger och kvinnor i allmänhet ofta i termer av vi och det gemensamma betonas. Flickor behöver också få vara självständiga individer. För att uppmuntra detta kan vi prata i termer av *du och jag* istället för *vi*.

Det är samling och Allan talar rakt ut medan Minna räcker upp handen. Pedagogen börjar prata med Allan.

Pip för att:

Alla barn måste få komma till tals i en samling, inte bara de som pratar rakt ut. Pojkar tillåts oftare än flickor att prata rakt ut.

Lekhagens checklista för ett jämställt bemötande**Hallen**

Hur bemöter du flickor och pojkar?
Får du ögonkontakt med alla barn? Vilka barn berör du? Vilket kroppsspråk har du?
Vilka barn får mest hjälp av oss vuxna? De som väntar eller de som hörs och syns mest?
Vilka barn får gå ut först?

Vid matbordet

Hur är barnen placerade? Vad är tanken? Är det med utgångspunkt från barnets behov eller ditt eget?
Hur skapas lugn och ro? Får vissa barn fungera som stötdämpare eller hjälpfröken?
Kommer alla barn till tals under måltider? Hur säkerställer du det?

Leken

I vilka rum befinner sig pojkar och flickor?
Vad leker flickor och pojkar med?
Vilka lekar deltar du som vuxen i?
Hur utmanas barnens genustänk i leken?

Sagor

Hur skildras pojkar och flickor i de böcker vi läser?
Är huvudkaraktärerna flickor eller pojkar?

Uppmärksamhet

Får några barn fler tillsägelser och bemöts med mer tjat av dig?
Vad får barnen uppmärksamhet och bekräftelse för. Hur vill att det ska vara eller för sånt som du ogillar, inte vill att det ska vara?
Vad får flickor och pojkar uppmärksamhet för? För det de gör, skapar, leker, sitt utseende, att de är söta, för att de är snälla, duktiga, hjälpsamma, busiga, bråk, bryter regler, skvallrar, gråter, för sin person, för att du uppskattar dem?
Vilka barn diskuteras mest på avdelningsmöten, flickor, pojkar, lugna, blyga, livliga eller utåtagerande?